

Javaslat a
„Fehérhímzés Apátfalván”
települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Langó Csaba

Langó Csaba
.....

Apátfalva, 2015. szeptember 09.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Langó Csaba
2. A javaslatot benyújtó személy, vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Langó Csaba
Levelezési cím: 6931 Apátfalva, Templom u. 46.
Telefonszám: 0630/5078688
E-mail cím: langocsaba@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése
Fehérhímzés Apátfalván
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
 ipari és műszaki megoldások x kulturális örökség sport
 természeti környezet turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

Csapó Jánosné Apátfalva, Kossuth utca 75.
Apátfalva Község
József Attila Múzeum Makó
Móra Ferenc Múzeum Szeged
Langó Hagyományőrző Ház
Kakas Istvánné Apátfalva, Templom utca 138.
4. Értéktár megnevezése, amelyben a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
x települési tájegységi megyei külföldi magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Elsősorban az északi, de a szomszédos megyékből is a mai Csongrád megyébe letelepedett lakosok, - köztük az apátfalvi nép is– zárt közösségeket alkottak. Féltve őrizték meg hozott szokásaikat és viseleti darabjaikat. Zártságuk ellenére is hatott azonban rájuk az itt élők hímzésdivatjának terjedése.

A fehérhímzés megjelenése feltehetően összefüggött a múlt század elején a gyári, széles, fehér vásznak elterjedésével.

A fehérhímzésnek e területen szabadrajzú változatával találkozunk a viseleti és a használati darabokon. Ezen hímzések mintáit, mint a nevéből is kiderül szabadkézzel is rajzolták, de többnyire ütőfával nyomták a vászonra a mintát.

Előrajzolás után készülő fehér hímzéssel díszítették a női és férfi ingeket, kézbe való kendőket, jegykendőket, alsószoknyákat, kötényeket, párnavégeket, béles takarókat, ágyterítőket és sublóttakarókat.

A fehérhímzés leggyakrabban használt öltéstechnikája a lapos-, a magas-, a lyuk-, a lánc-, a szár-, a tűző- és a huroköltés.

A legegyszerűbb öltésfajta a lapos öltés, melynek öltésiránya többféle. A hímzés indításakor a fonal végét a felöltendő felületre húzzák be csomómentesen, ezután öltéseiket szorosan egymás mellé helyezték, majd befejezéskor a hátoldalon gondosan eldolgozták.

A szabadrajzú, hajlított vonalú formák hímzésénél az egyes mintaelemek kihímzését a forma hegyénél kezdték.

Magas öltés: A kör és kerekded formák kidolgozását mindig a forma legszélesebb részén kezdték, majd úgy haladtak a keskenyebb részek felé.

E fehér hímzés jellemzője, hogy a mintát kétszer varrták ki, így a hímzett felület magasan kidomborodik az alap síkjából, olyanok lettek a virágok, mint a gyöngyszem, rizsszem.

Ezt úgy érték el, hogy a minta körvonalait előöltéssel körbevarrták, majd az így körülzárt részt hosszában kitöltötték laza sodratú, a hímzőfonalnál vastagabb fonallal. Végül az aláöltésre merőlegesen még egyszer ráhíméztek. Ezzel a technikával készítették a leveleket, virágszirmokat, vastagvarrást, és pöttyöket.

A lyukazás nélkülözhetetlen eleme a fehér hímzésnek. Jellegzetes formája a kör, a csepp és a szilvamag. Ezen formák felhasználásával alakították ki a motívumokat.

Nevüket az adott tárgyhoz való hasonlóság alapján kapták.

A teljesség igénye nélkül szerepeljen itt néhány közülük: margarétás, madaras, folyondáros, vízfolyásos, bogyós-ágas, nyitott szíves, négyszöges, háromszöges, kisvirágos, szakállas-lyukas, félvirágos, csillagvirágos, körtés, csigasoros, hullámindás, kukacos.

A fehér hímzés viseleti és használati darabokon maradt ránk. A fehér vászon inget előbb felsőruhának, majd fehérneműnek használták. Köznapra és ünnepre egyaránt viselték.

Felhasználták a maguk szötte házivásznat, vagy a gyári sifont. Otthon varrták, többnyire kézzel vagy varróval készítették hagyományos formájú darabjaikat.

„Az apátfalviak erőn fölülű pompával rendezték be a tisztaszobát. A fölvetős ágyra a szegényebbek is négy-hat, a módosabbak tíz-tizenöt slingelt végű párnát is fölraktak. Az ágyterítőt, a sublótterítőt, sőt némelyek a dunnahuzatot is gondosan kihímézték. Legalább ilyen odafigyeléssel kellett elkészíteniük a jegykendőt vagy a völegényinget is. A lányok ünnepi viseletéhez hozzátartozott a kiskendő, amelyet templomban, bálban egyaránt kézben tartottak. Ennél nagyobb volt a hujjogató kendő; ezt esküvői menetben mulatozó mozdulattal lebegtették a menyecskék. Az ingvállat, az alsószoknyát szintén gondosan hímezték.

Makó város monográfia sorozata, Makó néprajza

A hímzés hagyományának ápolására alakult szakkörök az 1960-as évek végétől a megyei módszertani intézet fogta össze. A működési engedéllyel felruházott szakkörvezetők Makón és Apátfalván a fehérhímzésre tértek át. Dr. Kovács Józsefné megyei szakköztségi felügyelő az apátfalvi Langó Istvánné és a makói Kovács Józsefné hímző-körvezetők részvételével gyűjtött Kiszomboron, Apátfalván, Tápén és Makón. A fehérhímzés hagyományörzése – szakköri tevékenységük révén – Apátfalván és Makón volt a legerősebb.”

Langó Istvánné, szül. Langó Terézia Apátfalván hímző szakkört szervezett, és a már majdnem feledésbe menő dél -alföldi fehérhímzést tanította az asszonyoknak. A hímzésminták gyűjtésével értékmegőrző munkát végzett. Az eredeti minták újratervezésében, a megváltozott életkörülményekhez való alkalmazásban is jeleskedett.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A hímzés, összehasonlítva más európai népművészettel, a magyar népművészetben különösen jelentős. Fontosnak tartom, hogy szülőhelyünk értékeként ápoljuk, és tovább is adjuk ezt az egyedülálló népművészeti motívumvilágot, hiszen az apátfalvi fehérhímzésben megtalálhatók a palócföldi és a dél-alföldi hatások egyaránt.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Dr. Kovács Józsefné: Csongrád megyei fehér hímzések. Szeged: Csongrád megyei Tanács Művelődési Központja, 1985.

Makó monográfiája 3. Makó néprajza Szerk: Tóth Ferenc Makó, 2008

Csongrád megye népművészete Szerk: Juhász Antal Európa Könyvkiadó Budapest, 1990

Tóth Ferenc: Apátfalva Száz magyar falu könyvesháza sorozat 2000

Vargáné Nagyfalusi Ilona: Múltunk szötte örökség Bibic könyvek sorozat Apátfalva 2000

Néprajzi tanulmányok Apátfalváról szerk: Bárkányi Ildikó Szeged, 2015

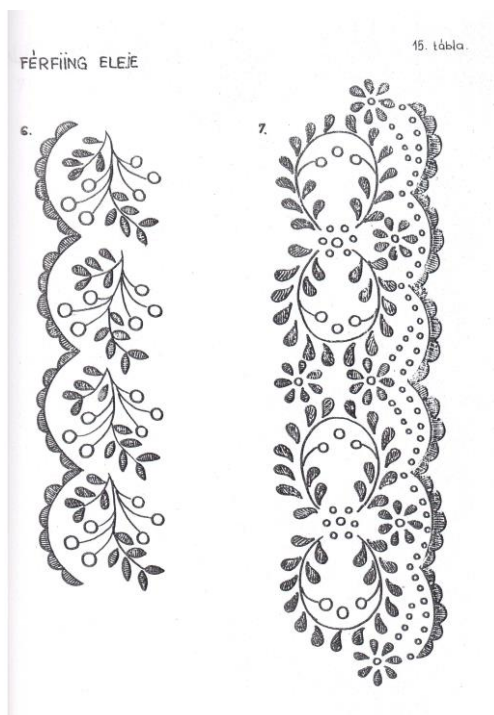
8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

Nincs weboldala az Apátfalvi fehérhímzésnek.

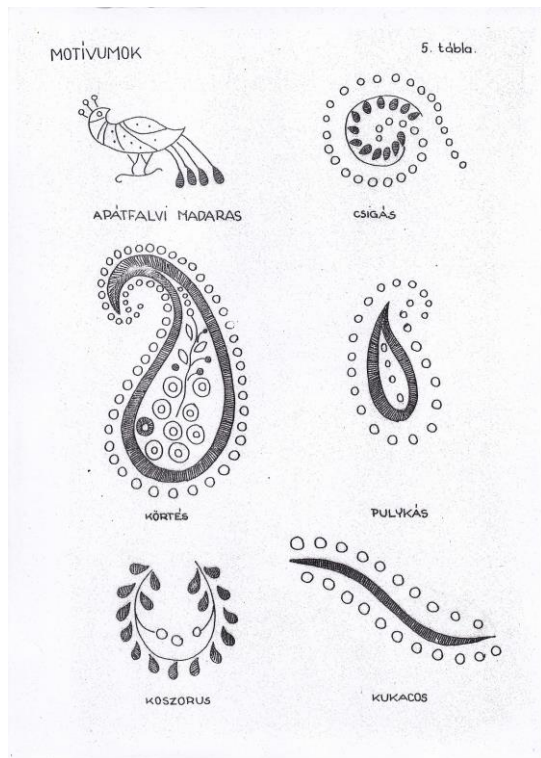
III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

A mintarajzok Dr. Kovács Józsefné: Csongrád megyei fehér hímzések. (Szeged: Csongrád megyei Tanács Művelődési Központja, 1985.) könyvből valók.

15. tábla: férfiing eleje 6. Tóth Ferencné tulajdona Apátfalva, készült 1905.
7. Langó Mihályné tulajdona Apátfalva, készült 1906.

5. tábla Motívumok

23. tábla: Kézbevaló kendő, jégkendő Restás Istvánné tulajdona Apátfalva készült 1898.

A hímzések Csapó Jánosné Apátfalva Kossuth utca 75. tulajdona. A párnavég kivételével az ő hímzései, és minden mellékletben szereplő kézimunka az ő tulajdona.
A javaslat borítólapján lévő fotón jegyajándék, amit később bélestakaró kendőként használtak.

Imakönyv takaró

A borítón levő béles takaró részlete

Párnavég, 19. századi minta

Pávás abroszminta

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Ajánló levél a ” **Fehérhímzés Apátfalván**”
települési értéktárba történő felvételéhez

Apátfalván régen,...főleg a század elején... fehér hímzés nélkül nem nagyon tudták elképzelni az otthonuk, ...főleg a tiszta szobájuk berendezését. Itt a felvetős ágyakra, a sublót takarókra, gondolok. Azonkívül megjelent még a ruházatukon is igen gazdagon. A testhezállók alján, az alsószoknyák szélén, és a buggyos ujjú nyári viseletű ingeknek a vállán, a nyakfodron, és a buggyos ujján. Férfi ingeken pedig a vőlegény ingeken inkább szintén a vállán, a kézelőjén, a gallérján, és a gombolás pánton. A templomba induláskor, pedig az imakönyveiket is gazdagon hímzett fehér imakönyv takaróval borították be. Azonkívül gazdagon volt hímézve az eljegyzési jegy ajándék dobozt beborító kendője is. A bélestakarók is szintén a gyönyörű fehér hímzéssel voltak hímézve, mellyel lakodalomba induláskor a kerek tepsi süteményt, az úgynevezett bélest takarták le.....Ma már nem nagyon varrják ezeket a gyönyörű hímzéseket,

bár az utóbbi években a kézimunka szakkörbe a faluházba, próbáltuk újra feleleveníteni ezeket a gyönyörű motívumokat. Leginkább ma már..... ha varrják is az asszonyok..inkább lakás díszítés céljából asztalra, szekrényorra stb. A pátfalvai hímzés a palóc hímzéshez hasonlóan magas hímzéssel készül, ami azt jelenti, hogy kétszer kell kivarni a motívumokat, először alá kell tölteni, és úgy azután ráhímezni még egyszer lapos hímzéssel, és attól kapja a páratlan szépségét, mintha mirtusz ágak volnának a gyönyörű motívumok. A palóc hímzéssel való hasonlatosság, pedig abból ered, hogy az apátfalviak, arról a vidékről telepedtek le a török hódoltság után.

Hogy –e páratlan hímzésvilág ne menjen feledésbe, mi mindent megteszünk. Javaslom felvételre, és nagyon támogatom hogy a helyi értékek között legyen, jobban hallanának róla a fiatalok is, és megjegyeznék a népek, hogy ez egy érték.

Javaslom, hogy kerüljön be ez a szép fehérhímzés az értéktárba, mert nagyon ritka, munkás kézimunkafajta.

Apátfalva, 2015. szeptember 1.

Csapó Jánosné
a hímző szakkör vezetője

Apátfalvi Értéktár Bizottság Elnöke részére

6931 Apátfalva

Templom u. 69.

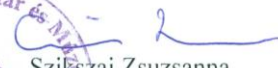
Tisztelt Elnök Asszony!

Vidékünkön a fehérhímzés Apátfalván élt legtovább. A fehér vagy lyukhímzést hozhatták magukkal Palócföldről is, de a dél-alföldi hatás alól sem vonhatták ki magukat. Az apátfalvi párnavégekre a hegyes cakkozás volt jellemző. Mindegyik két hegyes cakkozású mintából állt, ezt a csúcsonál összevarrták, ritkán gyöngyház gombbal összegombolták. Előfordult, hogy a párnahuzatnak mindkét végét különböző mintával *slingelték*, és időnként megfordítva tették föl a fölvetős ágyra, ezzel azt akarták érzékeltetni, milyen sok párnahajjal dicsekedhetnek. A fölrakásnál a tollat jól lerázták a mintázat végére, hogy minél tömöttebb legyen a párna.

A hímzésminták felgyűjtésével értékmegőrző munkát végeztek és végeznek a mai napig is. Az ópusztaszeri szabadtéri múzeum makói hagymásház és a József Attila Múzeum udvarában berendezett apátfalvi ház fehérhímzéses textíliáinak hiteles másolatai ki vannak állítva a nagyközönség elé.

Mint Múzeum igazgató, és mint néprajzos is feltétlenül javaslom az apátfalvi fehérhímzést a település értéktárba bevenni.

Makó, 2016. március 7.

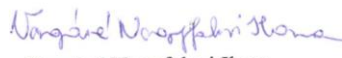

Szikszai Zsuzsanna
József Attila Városi Könyvtár és Múzeum
igazgató, néprajzos

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

A javaslatban és annak mellékleteiben szereplő fényképeket Vargáné Nagyfalusi Ilona (Apátfalva, Rákóczi utca, 115. 6931) készítette. A képek további felhasználásához ezennel hozzájárulok.

Apátfalva, 2015. szeptember 5.

Vargáné Nagyfalusi Ilona

A javaslatban és annak mellékleteiben szereplő mintarajzok Dr. Kovács Józsefné: Csongrád megyei fehér hímzések. (Szeged: Csongrád megyei Tanács Művelődési Központja, 1985.) című könyvből valók, így azok a továbbiakban szabadon felhasználhatóak.

Apátfalva, 2015. szeptember 8.

Langó Csaba